

In februari 2001 verwierf het Legermuseum een aantal originele uniformonderdelen die hebben toebehoord aan Arthur Seyss-Inquart. Deze Oostenrijkse advocaat maakte carrière in het Duitsland van Adolf Hitler. Hij werd in mei 1940 door de Führer benoemd tot Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandse gebied en was vervolgens vijf jaar lang de machtigste man in ons land. Het behoeft geen commentaar dat met deze schenking een belangrijk element is toegevoegd aan de collectie uniformen van het Legermuseum. Hieronder een korte schets van het leven van Arthur Seyss-Inquart, het verhaal achter de verwerving van de uniformen en een beknopte, beredeneerde beschrijving van de collectiestukken. Het onderzoek is verricht door de historicus drs. K. Kornaat (1967) en de assistent-conservator van het Legermuseum F.A.Th. Smits (1949).

Uniformstukken van Arthur Seyss-Inquart, meer dan een paar jassen

Klaas Kornaat en Frans Smits

Dr. A. Seyss-Inquart, een Oostenrijkse opportunist

Arthur Seyss-Inquart werd in 1892 geboren in Stammern in Oostenrijk als zoon van een voornaam burger. Zijn vader was Regeringsraad en rector van het gymnasium te Olmutz. Het lag voor de hand dat ook Arthur zich tijdens zijn opleiding zou richten op een functie in het openbare leven. Na een betrekkelijk onbezorgde jeugd ging hij dan ook rechten studeren in Wenen. Ondanks het feit dat hij door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog zijn studie enkele malen moest onderbreken, zag hij kans in 1916 te promoveren. Zoals alle mannen van zijn leeftijd werd hij geroepen 'door het vaderland'. Hij diende bij de 'Tiroolsche Jagers' aan het Italiaanse front. Er is weinig concreets bekend over deze periode; vaststaat dat hij wegens zijn wapenfeiten verschillende onderscheidingen kreeg. Na het einde van de vijandelijkheden vestigde Seyss-Inquart zich als advocaat in Wenen. Hij specialiseerde zich in het arbeidsrecht. Al snel werd hij politiek actief. Hij had sterke opvattingen over de superioriteit van de Duitse cultuur. In 1925 was hij betrokken bij de oprichting van de Oostenrijks-Duitse Volksbond, waarvan hij later plaatsvervangend leider werd. Ook was Seyss-Inquart lid van de antimarxistische en antisemitische Gemeinschaft en van verschillende andere clubs, zoals de Stiermarker Heimatschutz, die de Groot-Duitse gedachte nastreefden.

In de jaren dertig kwam Oostenrijk, dat als zwakke 'geamputeerde' staat uit de Eerste Wereldoorlog was gekomen, in grote economische problemen. De overheidsfinanciën verkeerden in chaos en politici keken machteloos toe hoe allerlei groeperingen de macht op straat in handen probeerden te krijgen. Zo deed ook de Heimwehr uit Stiermarken een mislukte staatsgreep. Nadat de nationalistische regeringsleider Dolfuss in juli 1934 bij een opnieuw mislukte coup poging werd vermoord probeerde zijn opvolger Schuschnigg de partijen tot elkaar te brengen. Hij benoemde Seyss-Inquart tot Staatsraad om verbindingen te leggen tussen de regering en groepen in de oppositie, voornamelijk voorstanders van het samengaan van

Oostenrijk met Duitsland. Rijkskanselier Adolf Hitler voerde vanaf 1933 een politiek die er ook op gericht was Oostenrijk in te lijven. In maart 1938 werd deze 'Anschluss' een feit. Seyss-Inquart speelde hierbij een belangrijke rol, hij ontwikkelde zich tot vertrouwensman van Hitler. Dit bleek onder meer uit de hartelijke ontvangst van de Führer in Linz, waar Seyss-Inquart hem als een held binnenhaalde. Seyss-Inquart werd beloond voor bewezen diensten en werd benoemd tot Rijksstadhouder van Oostenrijk, een gewichtige titel die in de realiteit niet veel voorstelde. Behalve door de Duitsers zelf werd de dienst namelijk uitgemaakt door Josef Bürckel, die de functie van Rijkscommissaris met harde hand inhoud gaf. Seyss-Inquart werd in oktober 1939 weggepromoveerd; hij werd plaatsvervangend gouverneur-generaal in Polen. Daar werd hij bepaald ongelukkig en toen hij om overplaatsing vroeg (mei 1940) werd hem door de omstandigheden een nieuwe functie in de schoot geworpen: Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandse gebied.

Seyss-Inquart in Nederland

Zijn voorgeschiedenis als Oostenrijkse opportunist zonder werkelijke bestuurservaring speelde Seyss-Inquart in zijn nieuwe functie behoorlijk parten. Hij had weinig connecties in het Duitse machtscentrum en de meeste partijbonzen van de NSDAP zagen hem al helemaal niet staan. In een levensbeschrijving van hem heet het dat ... zijn sobere, ingetogen levensstijl, zijn grote culturele belangstelling en zijn katholiciteit hem isoleerden ten opzichte van de meeste overige functionarissen van het bezettingsapparaat. Hoewel voorzichtigheid geboden is om hem te kenschetsen als een man van grote culturele bagage is het zeker dat hij het niet kon vinden met de minder subtiele geesten binnen de Duitse elite in Nederland. Zo was het algemeen bekend dat hij totaal niet kon opschieten met de Höhere SS- und Polizeiführer Hanns Rauter, ook een Oostenrijker die hij nog kende uit de Stiermarker Heimatschutz.

Zonder twijfel was zijn inzet als Rijkscommissaris in eerste instantie gericht op het overtuigen van de Nederlandse bevolking van de nutteloosheid van verzet en de 'grote verworvenheden' van de nieuwe Duitse machthebbers. In verschillende toespraken, waarvan de tekst huis aan huis werden verspreid, pleitte hij voor samenwerking tussen de Nederlanders en de Duitse overheid en het gemeenschappelijk streven naar de Groot-Germaanse ideologie die in feite aansloot bij het gedachtegoed dat Seyss-Inquart in zijn Oostenrijkse jaren tot het zijne had gemaakt. Een en ander sloot echter ook naadloos aan bij de extreme denkbeelden die vooral binnen de SS hoogtij vierden. Zo kon het dat een ingetogen bestuurder die niet veel op had met hard optreden, wapengekletter en repressie voor de wagen van een verwerpelijke ideologie werd gespannen. In 1941 kreeg Seyss-Inquart de rang van SS-Obergruppenführer en werd hij niet alleen verantwoordelijk voor de gelijkschakeling en ordehandhaving binnen de Nederlandse samenleving, maar ook voor de vervolging en deportatie van de Nederlandse joden en de inschakeling van Nederlanders in de Arbeitseinsatz.

In de loop van 1943 bleek dat Duitsland de oorlog niet kon winnen. In de verschillende bezette gebieden stak een militant verzet de kop op. Hoewel dit in Nederland beperkt bleef tot een kleine groep veranderde Seyss-Inquart, mede onder invloed van de april-mei-stakingen van 1943, zijn opvattingen over het bestuur van het bezette gebied. Hij was vanaf die tijd meer geneigd tot gewelddadig en repressief optreden wat leidde tot harde vergeldingsacties, razzia's en deportaties. Het is vooral in deze periode dat de Nederlandse bevolking een groot repertoire aan grappen en satire opbouwde waarin Seyss-Inquart het verwerpelijke symbool werd gemaakt van Nazi-dom en het gehate Duitse regime. Het feit dat hij licht mank liep zorgde voor bijnamen als 'Hinkelepink' en in menig lied moest Rijkscommissaris 'Zes-en-een-kwart' het ontgelden. Bij dit

artikel een selectie van deze satire die meer zegt over het imago van Seyss-Inquart in Nederland dan de meeste foto's die veelal werden gemaakt door Duitse propagandadiensten.

Het laatste jaar

Aan het einde van de oorlog probeerde Seyss-Inquart zich op te werpen als gematigde bemiddelaar die met de geallieerden zou meewerken aan de overgang naar een nieuwe situatie. Een en ander had echter geen zin meer en het feit dat het niet bevrijde gedeelte van Nederland door Duits toedoen een lange winter van honger en uitputting achter de rug had sloeg het kleine restant beschaving weg waarmee Seyss-Inquart zich nog kon presenteren. Nadat hij bij Achterveld 'akkoord was gegaan' met geallieerde voedseltransporten verliet hij Nederland. Hitlers opvolger admiraal Dönitz benoemde hem, volgens aanwijzingen in het testament van de Führer, tot minister van Buitenlandse Zaken. Op 3 mei 1945 probeerde hij vanuit Noord-Duitsland per Schnellboot terug te keren naar Nederland. Zwaar weer verhinderde dit en vervolgens werd Seyss-Inquart in Hamburg door de Engelse Field Security gearresteerd. De Engelsen brachten hem als gevangene naar Nederland, waar hij voorlopig werd ondergebracht in een leger tent op een voetbalveld in Delden in de Achterhoek.

De geallieerden hadden bepaald dat elke oorlogsmisdadiger terecht moest staan in het land waar de misdaden waren begaan. Zij maakten een uitzondering voor de major war criminals die in Duitsland centraal zouden worden berecht. Arthur Seyss-Inquart behoorde tot deze 'selecte groep'. Van 20 november 1945 tot 1 oktober 1946 werd in Neurenberg het proces gevoerd tegen 22 beklaagden wegens misdrijven tegen de vrede, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven. Seyss-Inquart werd op deze drie gebieden schuldig bevonden en met elf anderen ter dood veroordeeld. Het roemloze einde van een man die enerzijds blij gaf van ontwikkeling en cultuurzin (hij scoorde bij de Amerikaanse onderzoekers in Neurenberg 141 bij de IQ-test), maar die anderzijds bereid bleek zich in te zetten voor een misdadig regime en zo verantwoordelijk gesteld moet worden voor vervolging, deportatie, repressie en executie van honderdduizenden Nederlanders.

Herkomst van een unieke schenking

In februari 2001 werd Frans Smits, conservator van het Legermuseum, benaderd met de vraag of men interesse had voor uniformen van Rijkscommissaris Seyss-Inquart. De dame die dit aanbood deelde in het telefoongesprek mee dat er ook nog veel andere spullen waren: kaarten, boeken, documenten. Het was de wens van haar overleden echtgenoot dat het Legermuseum een en ander mocht bekijken, anders zouden de spullen verbrand worden. In een korte brief, gedictieerd aan zijn zoon, had hij dit laten vastleggen kort voor hij in het najaar van 1999 overleed:

Dit uniform van S. Inquart vond ik onlangs terug tussen mijn vele ongeordende 'oorlogsrelikwieën'. Ik stel het bij deze ter beschikking van het Legermuseum te Delft, teneinde er mede te handelen als goed dunkt. Ik vraag mij overigens in gemoede af wat men er aan heeft. ... Ik teken bij al het vorenstaande tenslotte aan, dat ik persoonlijk, vernietiging van dit uniform het meest passend zou achten.

De jonge luitenant begeleidde in 1945 de Engelse kapitein Clitheroe van de SOE (Special Operations Executive). Agenten van de SOE hadden een geheel eigen status. Zij werden meestal uitgezonden voor bijzondere opdrachten in de chaos van vlak na de bevrijding. In het kader van een weddenschap overhandigde Clitheroe medio mei 1945, tijdens een gezellige borrel, de uniformstukken aan de Nederlander met de woorden: Just as a joke and a little present.

In een eerste persoonlijke onderhoud met de schenkster werd meteen maar de mededeling gedaan dat ze er goed aan gedaan had de jassen niet te verbranden. Het ging hier immers om een uniek onderdeel van de uniformgeschiedenis waarvan op geen enkele plaats voorwerpen bewaard zijn gebleven. Ter documentatie had de conservator een aantal foto's meegenomen waarop Seyss-Inquart in uniform te zien is, onder andere uit de mediatheek van het Legermuseum en uit het fotoarchief van het NIOD in Amsterdam. Uiteindelijk droeg Seyss-Inquart voornamelijk twee uniformen: het veldgrijze dienstuniform van de SS en het veldgrijze uniform voor ambtenaren van Buitenlandse Zaken.

In gezelschap van de registratiefotograaf van het museum beklom conservator Frans Smits de trap naar de zolder. Uit een kast kwamen in eerste instantie twee uniformjassen tevoorschijn. Meteen werd duidelijk dat deze jassen de kledingstukken waren die hadden toebehoord aan, en gedragen werden door de Rijkscommissaris. Met handschoenen aan en met grote voorzichtigheid werden de jassen ontdaan van kleerhangers en hoezen en direct fotografisch vastgelegd. Dat het werkelijk de echte jassen waren werd nog eens bevestigd door de twee naamsetiketten die in de binnenborstzakken genaaid waren, waarop met onuitwisbare inkt de naam van de eigenaar was aangebracht. Enerzijds 'Herr SS Gruppenf. Seyss-Inquart', gedateerd 30.1.40.No.1918, anderzijds 'Reichsmin. Seyss-Inquart', gedateerd 11.11.39.No.1718. Een week later belde de schenkster weer met de mededeling dat ze op aanwijzingen van de familie ook een broek had aangetroffen. Een tweede bezoek was noodzakelijk, nu voor de pantalon die bij het ambtelijke uniform paste. Op verzoek van de schenkster wordt de naam van de familie niet in de openbaarheid gebracht, dit was zelfs voorwaarde bij de schenking. Natuurlijk eerbiedigt het Legermuseum dit verzoek, maar niet zonder een woord van bijzondere dank aan haar en haar familie. Zonder hen was een stuk tastbare geschiedenis verloren gegaan.

Eerste behandeling

De toestand van de drie kledingstukken is matig tot zeer matig. Er zijn door de jaren vele kleine gaatjes ontstaan door insectenvraat. Desondanks zijn de jassen en de pantalon nog goed te conserveren en eventueel geschikt voor expositie. Na overleg met de restauratrice en de behoudsmedewerker textiel van het Legermuseum zijn de kledingstukken met pure koolwaterstof mechanisch gereinigd bij een gespecialiseerd bedrijf.

De meeste kopstukken van het Nazi-regime werden na hun arrestatie meteen ontdaan van emblemen, partijspelden, onderscheidingen en andere op het uniform gedragen elementen. Ook Seyss-Inquart is niet ontkomen aan deze symbolische 'stripping'. Aan de hand van foto's werden speciale schetsen gemaakt waardoor met grote nauwkeurigheid de plaatsen van de diverse batons, partijspelden, epauletten en armbanden konden worden vastgesteld.

Beschrijving van de SS-jas (inventarisnummer 116264)

Dit is de veldgrijze uniformjas van de Allgemeine SS met de rang van SS Obergruppenführer en Generaal der Waffen SS met de rangpatten op de kraag, ingevoerd na de herziening van de rangsindeling op 2 april 1942. De jas is vervaardigd van een grijsgroene wollen stof, geweven in whipcord binding, gevoerd met satijn. De jas is voorzien van twee gewone binnenzakken en een kleine zak aan de binnenzijde van het linker voorpand. De buitenzijde wordt gekenmerkt door een open, plat liggende kraag en revers, een vierknoopssluiting, twee borstzakken met verticale plooi en klepsluiting in de vorm van een accolade, tenslotte twee schuine steekzakken, voorzien van dezelfde knopssluiting. De linkersteekzak is voorzien van een sleufopening in de binnenvoering. Vanuit de oksel is een satijnen band met ring vastgezet die diende om een sabel of dolk met draagriemen vast te zetten. Op de rug ziet men een lengtenaad en een split met aan

weerszijden koppelhaakknopen. Deze knopen zijn gelijkvormig, gemaakt van aluminium, gebombeerd en gespoten in matgrijs. Aan de onderzijde van de mouwen bevinden zich mouwomslagen van 15 centimeter hoog.

Al het passamentwerk is in zwart en zilver uitgevoerd en vervaardigd uit halfmat verzilverd aluminium legeringdraad. De meest opvallende onderdelen hiervan zijn de twee rechthoekige zwarte patten op de knaagpunten. Deze rangonderscheidingstekens zijn met zwartfluweel bekleed en met zilveraluminium draad van 2 mm omboord. Op de patten borduurwerk voorstellende een toef van drie eikentakken met eikels en twee sterren in 'Pruisische' stijl. Op de achterzijde van een van de patten werd een papieren kaart bevestigd met het nummer en waarmerk van de Reichszeugmeisterei van de NSDAP. Ook de kraag zelf is zilver geboord. Op de schouders zijn twee schouderstukken met knopen bevestigd; deze stukken bestaan uit kruislings gevlochten, gedraaid aluminiumdraad op een zwartlakense ondergrond. Op de linker bovenmouw bevindt zich een chevron van zilver galon en op de rechter bovenmouw een naar rechts gewende adelaar met gespreide vleugels, de SS-versie van het Duitse nationale embleem. Op de linker ondermouw, genaaid tegen de bovenrand van de mouwopslag, een mouwband van drie centimeter breed van zilver galon, aan weerszijden voorzien van twee zwarte strepen van vier millimeter breed. Aan de binnenzijde van de kraag is een etiket bevestigd, gemaakt van machinaal geweven textiel, met daarop de naam van de kleermaker en diens adres (Stechbarth, Berlin W 50 Tauentzienstrasse 6); in de linkerbinnenzak bevindt zich het eerder genoemde etiket met de naam en de functie van de eigenaar.

De jas werd geleverd op 30 januari 1940, een dagelijkse tenuejas voor officieren van de Allgemeine en de Waffen SS. Het veldgrijze uniform werd in 1935 ingevoerd naast het reeds bestaande zwarte uniform met de bekende rode NSDAP-hakenkruisband. Deze band werd niet gedragen op de veldgrijze versie. In 1936 werd, als vervanging van de losse band, de gestileerde SS-adelaar ingevoerd. De jas had aanvankelijk een schouderkoord epaulet; in 1938 werden dit er twee.

Bijzonderheden

De rangsaanduiding op de kraagpatten is die van de Obergruppenführer van de Allgemeine SS en Generaal van de Waffen SS. In 1942 kwam er een tussenrang, die van Oberstgruppenführer (kolonel) en Generaloberst (kolonel generaal) der Waffen SS. Deze rang kwam onder andere toe aan Josef 'Sepp' Dietrich, tot 1943 bevelhebber van de Leibstandarte SS Adolf Hitler. Seyss-Inquart behield zijn rang en stond daardoor twee rangen af van Reichsführer Heinrich Himmler. De rangsaanduiding is ook in overeenstemming met de schouderkoord epauletten voor de rangen van Oberführer (rang tussen kolonel en de hedendaagse brigadegeneraal) tot en met Oberstgruppenführer.

Op de rechtermouw bevindt zich een chevron met de punt naar beneden gericht. Dit is een Ehrenwinkel erechevron voor oude strijders, lieden van het eerste uur die lid waren geworden van de partij en afgeleide organisaties voor 30 januari 1933, de dag van de machtsovername van Hitler. Deze chevron werd ook gedragen door leden van de Oostenrijkse SS (vrijwillige leden voor 12 februari 1935), Nazipartij of een van de pro-nazi organisaties.

De zilverkleurige armband aan de linker ondermouw geeft aan dat Seyss-Inquart in de categorie werd ingedeeld van de Reichsführer-SS, Hauptamtchefs en Amtchefs van de drie hoofdonderdelen van de SS, een departementale rangsaanduiding. Met de Anschluss van

Oostenrijk, en zijn benoeming tot Rijksstadhouder, was Seyss-Inquart in maart 1938 tevens benoemd tot Gruppenführer van de SS.

Beschrijving van het uniform van Rijkscommissaris (inventarisnummer 116263)

Een veldgrijze dubbelrij jas voor ambtenaren van het ministerie van Buitenlandse Zaken met bijhorende pantalon. De jas is vervaardigd van grijsgroen geschoren laken, satijn gevoerd. De jas heeft twee gewone binnenzakken en een kleine zak aan de binnenkant van de onderzijde van het linker voorpand. Het kledingstuk is voorzien van open liggende kraag en revers, een dubbele rij met in totaal acht vergulde knopen (voorzien van een Duitse adelaar), waarvan drie voor de knoopsluitingen, een zogenaamde double breasted. Twee schuine steekzakken met klepsluiting. De achterzijde van de jas heeft geen split; wel loopt er over de volle lengte van de rug een naad. Het enige opvallende element aan de jas is het distinctief op de linker ondermouw. Het is een met de hand uit gouddraad geborduurd hoefijzervormig embleem met eikenloof (tweemaal negen bladeren) met daarin de adelaar, kop naar rechts, met uitgestrekte vleugels. De vogel meet 95 mm van vleugel tot vleugel. Daarnaast vier vierpuntige sterren op een rij. Op de linkerzijde van de jas zijn zeven kleine lusjes aangebracht voor de bevestiging van spelden en emblemen. Twee batons van onderscheidingen zijn nog aanwezig, de lussen voor een langere baton zijn zichtbaar. Aan de binnenzijde bij de kraag bevindt zich een machinaal geweven etiket van textiel met de naam van de kleermaker en diens adres (Stechbarth, Berlin W 50, Tauentzienstrasse 6). In de linker binnenzak ziet men het eerder genoemde etiket met de naam van Seyss-Inquart en de datum van levering.

De pantalon is vervaardigd van dezelfde stof als de jas. De broekspijpen zijn voorzien van een gouden rolbies van 2 mm breed. De broek heeft een knoopsluiting en twee steekzakken.

Bijzonderheden

Volgens het eerder genoemde etiket werd dit uniform op 11 november 1939 aan Seyss-Inquart geleverd. Hij was op 1 mei van dat jaar benoemd tot Reichsminister zonder portefeuille van de Oostenrijkse provincie van Duitsland. Later zou hij in die functie worden overgeplaatst naar Polen onder Hans Frank die daar gouverneur-generaal was. Het is overduidelijk dat de benoeming in Nederland voor Seyss-Inquart een ontsnapping was uit een reeks functies zonder werkelijke macht. Hitler zag in hem de geschikte man om Nederland met burgerlijk bestuur in het Duitse kamp te loodsen. Seyss-Inquart geloofde daar heilig in. Al op 29 mei 1940, de dag dat hij in de Ridderzaal werd geïnstalleerd als Rijkscommissaris, liet hij in een geheim telegram aan Hitler weten dat een militaire bezetting in Nederland niet zou werken en op grote weerstand zou stuiten. Seyss-Inquart was voor alles de leider van een ambtelijk apparaat.

Om die reden droeg hij het 'eenvoudige' civiele uniform van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Dit was eerst zwart, maar na de invasie in Polen bestond er dus ook een afgeleide veldgrijze variant. De ambtenaren van het Ministerie werden niet ingedeeld naar rang maar naar burgerlijke status, meestal gerelateerd aan het opleidingsniveau. De loopbanen werden in viergroepen verdeeld. De hoogste loopbaan (höhere Dienst) werd alleen mogelijk via een universitaire graad. Seyss-Inquart was gepromoveerd jurist. Elke graad had weer zijn eigen salarisgroep. Dit systeem van salaris- en loopbaangroepen stamde van een decreet van 30 maart 1939. Groep 1a was die van Reichsaussenminister, waaronder ook de functie van Rijkscommissaris viel. De status die bij deze groep hoorde werd zichtbaar gemaakt door het embleem op de linker ondermouw. Op 15 mei 1939 werd de zaak nog gecompliceerder door de, op het ministerie van Binnenlandse Zaken vastgestelde indelingsembleem van betalingsgroepen. Het in goud geborduurde embleem met de vierpuntige sterren diende gedragen te worden door de

Pruisische minister president, de Pruisische minister van Financiën en alle hoogwaardigheidsbekleders uit groep 1.

De grijsstoffen lussen of trensjes op de jas waren aangebracht om de diverse insignes, emblemen, spelden en onderscheidingen te kunnen dragen. De twee restanten die nog op het uniform aanwezig waren zijn van een Keizerlijk Oostenrijks Ridderkruis en een Württembergse vrijwilligersmedaille uit de periode van de Eerste Wereldoorlog.

De pantalon heeft geen bijzondere kenmerken. Er zijn geen aanpassingen te ontdekken in verband met het feit dat Seyss-Inquart mank liep, als gevolg van een skiongeluk in 1928. Zijn rechterknie was door mislukte revalidatie geheel stijf, deze zat als het ware op slot. Op enkele foto's is te zien dat zijn rechterlaars wel werd voorzien van een aangepaste ritssluiting.

Epiloog

Het komt maar zelden voor, dat op de spreekwoordelijke zolder unieke stukken opduiken. In dit geval kon echter gesproken worden van een historische vondst. Arthur Seyss-Inquart was de hoogste vertegenwoordiger in Nederland van de Duitse bezetter. Het behoeft geen commentaar dat zijn persoonlijke eigendommen van groot historisch belang zijn. De inhoudelijke overweging dat het hier ging om de vertegenwoordiger van een misdadig dictatoriaal regime doet niets af aan het feit dat aan deze kledingstukken geschiedenis 'kleeft' en dat zij dus voor het Legermuseum van grote waarde zijn. Het gaat hier niet om een paar jassen met borduursel en schuine steekzakken, maar om schaarse tastbare restanten van een periode in de geschiedenis waarin het leven van generaties Nederlanders beslissend werd beïnvloed. Toch iets meer dan een *joke and a little present*.